

فهرست

سخن پژوهشگرده ۹

مقدمه ۱۳

فصل اول: کلیات پرستاری

ارزش پرستاری ۱۷

پرستاری در اسلام ۱۸

فصل دوم: اخلاق پرستاری

اخلاق پرستاری ۲۱

رعایت اخلاق در برخورد پرستار با بیمار ۲۲

فصل سوم: احکام پرستاری

احکام پرستاری ۲۵

بخش اول: احکام عبادت ۲۷

نماز ۲۷

وضو ۲۸

۵۶	تطهیر اشیای نجس
۵۶	روزه
۶۰	تزریق برای روزه‌دار
۶۰	خمس
۶۳	بخش سوّم: احکام اجتماعی
۶۳	امر به معروف و نهی از منکر
۶۵	احکام نگاه و لمس
۷۰	احکام تماس
۷۲	احکام پوشش
۷۳	لباس پرستارها
۷۵	جوراب
۷۵	احکام زینت و آرایش
۷۶	احکام روابط زن و مرد
۷۹	بخش چهارم: مسایل مالی
۷۹	مالی (احکام مالی)
۷۹	بیت‌المال
۸۰	ضمان
۸۲	هدیه گرفتن
۸۲	اشیاء پیدا شده
۸۳	منابع

۳۰	وضوی جبیره‌ای
۳۰	احکام پرستاری
۳۱	مقدار جراحت و حکم آن
۳۳	خلاصه احکام وضوی جبیره‌ای
۳۵	موارد تیمم
۳۶	نحوه تیمم
۳۶	وقت نماز
۳۸	نماز بیماران
۳۹	نماز نشسته (چه وقت نماز را نشسته بخوانیم)
۴۰	چگونگی نماز نشسته
۴۱	چه وقت نماز را خوابیده بخوانیم
۴۱	چگونگی نماز خوابیده
۴۲	بیدار کردن بیمار برای نماز
۴۳	سخنی با پرستاران
۴۴	نماز با بدن یا لباس نجس
۴۷	بخش دوّم: طهارت
۴۷	خون
۴۸	انتقال خون و خرید و فروش آن
۴۹	عضو جدا شده
۴۹	میت یا انسان مرده
۵۰	احکام محتضر
۵۲	راه ثابت شدن نجاست
۵۵	خوردن و آشامیدن چیز حرام یا نجس برای معالجه

سخن پژوهشگر

از دیدگاه اسلام، همان‌گونه که دین راهنمای اندیشه و اخلاق و عبادت‌ها است، راهنمای انتخاب شغل و بایدها و نبایدها در قلمرو تولید، توزیع، مصرف، مدیریت و اقتصاد هم محسوب می‌شود. شناخت مکاسب، متاجر، صنایع و مشاغل حلال و حرام، ضرورت زندگی اسلامی است. طرح پژوهشی - فرهنگی «فقه و زندگی» با این عقیده شکل گرفت که اسلام پاسخگوی نیازهای بشر در همه عرصه‌های زندگی است.

مشاغل مختلف صدها حکم واجب و مستحب و شرائط حقوقی و اخلاقی دارد که دانستن آن در سلامت روابط اجتماعی و تکامل اخلاقی و معنوی انسان اثر می‌گذارد. همچنین صدها حرام و مکروه دارد که انجام آن فضای زندگی جمعی و اسلامی را آلوده می‌سازد و ابهام آن دلهره و تردید می‌آفریند. آشنایی با احکام ویژه هر صنف برای دست‌اندرکاران آن ضرورت حتمی و برای مراجعان به آن مشاغل «نیاز

قطعی» و برای اهل مطالعه، دانش اجتماعی-دینی، مفید و روشنگر است.

با توجه به این حقیقت، مسئولان ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر- که سیمای نورانی فقهی بیدار و دلسوز و شجاع، همچون حضرت آیه الله جنتی «دام ظلّه العالی» در صدر آن می درخشد- این نیاز را احساس کردند که اگر اصناف و اقشار اجتماعی با حلال و حرام های الهی و واجب و مستحب آشنا باشند معروف های بسیاری تحقق خواهد یافت و آمار منکرات اجتماعی کاهش چشمگیری خواهد داشت. این مهم، تلاش برای تدوین احکام صنفی و آموزش مستقیم و غیر مستقیم را جدی تر ساخت. تدوین متون آموزشی و توجیهی برای اصناف و نیازهایی است که جای خالی آن در این میدان به خوبی احساس گردید و برای تحقق این هدف از برخی فضایی محترم حوزه علمیه قم استمداد شد و کار تهیه متون مورد نیاز برای اصناف مختلف تولیدی توزیعی، خدماتی و صنعتی آغاز گردید. این افتخار نصیب پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر شد و با نظارت علمی چند تن از محققان و نویسندگان از جمله حجة الاسلام محمود مهدی پور و حجة الاسلام محمد حسین فلاح زاده به توفیق الهی سامان یافت. مجموعه حاضر نقطه پیوند «فقه» و «زندگی» است؛ که چگونگی تأمین معیشت حلال را به مسلمانان و صاحبان مشاغل گوناگون می آموزد و فقه را از تئوری به عمل و دین نظری را به صحنه عمل و تجربه اجتماعی نزدیک می سازد.

از آنجا که بسیاری از مشکلات اجتماعی، ناشی از ندانستن احکام الهی و عمل نکردن به قوانین فقهی است، اگر دولت ملت، مسئولان و

مردم در روابط خویش دستورهای زندگی بخش الهی را بشناسند و عمل کنند زندگی هر روز شیرین و شیرین تر می شود و بی اعتمادی ها و بدبینی ها و ستم های اجتماعی رخت برمی بندد و زمینه برای رشد معنوی و اخلاقی و سعادت جاودانی فراهم می گردد.

شناخت دقیق قوانین الهی از قرآن و سنت، شناخت عمیق واقعیت اجتماعی و روش های تولید و توزیع و مصرف و ارائه خدمات و کالاهای و گسترش صداقت در روابط مردم، زمینه «عدالت اجتماعی» را فراهم می کند.

نویسندگان همکار در این پژوهش هدفی جز شناخت وظیفه الهی و دینی هر صنف و ابلاغ احکام به صاحبان مشاغل گوناگون نداشته و در این زمینه از قرآن و سنت و فقه اهل بیت علیهم السلام و اخلاق اسلامی و اصول مسلم عقلی بهره گرفته اند. امید است با دریافت رهنمودهای دانشوران رشته های گوناگون و فقهای بزرگوار و صاحبان مشاغل، این مجموعه کامل و کامل تر شود و زمینه اجرای قوانین اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی فراهم آید.

در پایان از تمام مسئولان و دست اندرکاران، به ویژه دبیر «ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر»، جناب حجة الاسلام والمسلمین حاج سید احمد زرگر و تشکل های مردمی ستاد، که ما را در شناخت موضوعات و مصادیق احکام یاری کردند، تشکر نموده و از همه صاحب نظران دلسوز و محققان و دست اندرکاران امور اصناف و برادران و خواهران مؤمن و متعهد در واحدهای صنفی تقاضا می شود دیدگاه های علمی، تجربی خویش را در جهت تکمیل و اصلاح این مجموعه به آدرس: قم، بلوار سمیه، کوچه ۱۲، پلاک ۳۵۵،

مقدمه

با نگاهی گذرا به تاریخ بشریت می توان دریافت که صفحات تاریخ از جنایات بی شمار انسان ها به یکدیگر سیاه گشته است. اما خوشبختانه در برابر اینها کم نیستند، افرادی که به کمک دیگران شتافته اند و برای حفظ حیات هموعانشان از جان خویش مایه گذاشته اند. خدمت به همنوع در سخنان پیشوایان ما به عنوان بهترین عبادت و ارزش شمرده شده است. از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که خداوند عزوجل فرموده اند:

«مخلوقات روزی خواران من هستند؛ محبوبترین شان کسی است که

با مردم مهربانتر، و در برآوردن نیازهای آنان کوشا تر باشد.»^۱

پرستاری نیز نوعی خدمت به همنوع و بشریت است. چنانچه پرستاران گرامی و زحمت کش، فرهنگ، اخلاق و احکام آن را بیاموزند، علاوه بر خدمت به خلق و نشاط روحی، که از بهبود یافتن بیمار، به انسان

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۲۸۵.

متعهد دست می‌دهد، رضایت خالق را نیز دربر دارد و خداوند خود ضامن و پاداش‌دهنده به این خدمات‌ها و نوع دوستی‌هاست.

در حدیثی دیگر، امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«هیچ مسلمانی حاجت مسلمان دیگر را برطرف نمی‌کند، مگر آنکه خداوند تبارک و تعالی به او خطاب نماید که: پاداش تو، به عهده من است و کمتر از بهشت برایت نمی‌پسندم.»^۱

پرستاری از بیمار، یکی از قوانین بین‌المللی است. در آیین نجات‌بخش اسلام نیز به پرستاری از بیماران حتی اسیران بیمار و مجروح توصیه و سفارش شده است. تاریخ، پرستاری شخصیت‌های چون نبی اکرم صلی الله علیه و آله را یادآوری نموده و ارزش و اهمیت پرستاری را از دیدگاه این رهبر الهی و اولاد طاهرینش بازگو می‌نماید، که از جایگاه بلند و رفیعی برخوردار است و همواره بشریت در سیره عملی و گفتار و عملکرد خاندان عصمت و طهارت شاهد ارج نهادن به امر شریف پرستاری و پرستاران شفیق و دلسوز می‌باشد.

در کتب روایی و تاریخی نمونه‌هایی از زندگانی آن بزرگواران مبنی بر توجه و تقدیر از مقام پرستاران آورده شده: پیامبر گرامی اسلام در جنگ‌ها با پرداخت غنیمت و نیز دلجویی از پرستاران تقدیر می‌کرد.

از ابن عباس نقل شده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله زنان پرستار را به جنگ می‌بردند، تا مجروحان را مداوا کنند و از غنیمت به آنان عطا می‌نمود.^۲

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۲۷۹.

۲. صحیح مسلم، ج ۲، کتاب جهاد و السیر، باب ۴۸ و ۱۷۹.

همچنین رهبر کبیر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی، امام خمینی علیه السلام در جمع پرستاران چنین فرمودند:

«این شغل پرستاری از شغل‌های شریفی است که، اگر توام با وظایف شرعی و انسانی انجام پذیرد، در شمار عبادت‌های درجه اول محسوب می‌شود.»^۱

با توجه به اهمیت پرستاری، و لزوم آموختن فرهنگ و اخلاق و مخصوصاً احکام پرستاری، بر آن شدیم تا در نوشته حاضر چکیده‌ای از احکام مورد نیاز پرستاران گرامی را جمع‌آوری نمائیم تا گامی بسوی گسترش فرهنگ اصیل و ناب اسلام و کمک به این قشر خدمتگزار برداشته باشیم، ان شاء الله.

چند نکته:

۱. نوشته حاضر، دربردارنده مسائل ویژه پرستاران و بیمارانی است که در محیط بیمارستان، عزیزان پرستار با آنها سر و کار دارند.

۲. مطالب این نوشته مطابق با فتاوی بنیانگذار جمهوری اسلامی، حضرت آیه الله العظمی امام خمینی علیه السلام می‌باشد، بجز در چند مورد که از فتاوی دیگران نیز آورده شده است.

۳. برای اطمینان بیشتر خوانندگان عزیز، منبع هر مسأله در پایان هر صفحه ذکر شده است.

۴. جهت اختصار در رجوع به منابع، علائم زیر به کار رفته است:

ج = جلد، ص = صفحه، م = مسأله، س = سؤال.

۱. صحیفه نور، ج ۱۲، ص ۸۱.

در پایان خدای را بر این توفیق سپاس می‌گوییم و از پرستاران عزیزی که سابقه کار در محیط بیمارستان و اماکن درمانی داشته‌اند و با رهنمودهای خود راهنمایمان بودند تشکر کرده و از نظرات و پیشنهادهای سازنده شما عزیزان نیز، استقبال می‌کنیم.

والسلام

فاطمه استشاره

فصل اول

کلیات پرستاری

ارزش پرستاری

در میان مشاغل مختلف، برخی از شغل‌ها دارای ویژگی‌های اخلاقی و انسانی است زیرا علاوه بر اینکه با امور روزمره افراد جامعه سروکار دارد، تأثیر بسزایی در سلامت و تربیت جامعه نیز ایفا می‌کند. از جمله این مشاغل می‌توان پزشکی، معلمی و پرستاری را نام برد.

پرستاری از شریف‌ترین مشاغل است زیرا خدمتی بزرگ به افراد هم‌نوع و بیمار در حساسترین لحظات زندگی است که افراد نیاز بیشتری به کمک دارند.

پرستاری در دیدگاه رهبران الهی از جایگاه رفیع و پرارزشی برخوردار است، پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ فرمود:

«مَنْ قَامَ عَلَيَّ مَرِيضٍ يَوْمًا وَلَيْلَةً بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَجَازَ عَلَيَّ الصَّرَاطَ كَمَا تَبْرَقُ السَّمَكُ، وَمَنْ سَعَى

لِمَرِيضٍ فِي حَاجَةٍ فَقَضَاهَا خَرَجَ مِنْ ذَنْبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ
أُمُّهُ.^۱

کسی که یک شبانه‌روز پرستاری بیماری را به عهده بگیرد، خداوند او را با ابراهیم خلیل علیه السلام محشور می‌کند، و مانند درخشش برقی از صراط عبور می‌کند، و کسی که برای برطرف کردن نیازهای مریض تلاش کند و نیاز او را برآورده کند، همانند روزی که از مادر متولد شده است از گناهانش پاک می‌گردد.»

این سخن نورانی حضرت، در روزهای آخر عمر شریفشان ایراد شده که خود نشانه اهمیت مطلب است چرا که انسان در روزهای آخر عمر مهمترین سخنان و وصیت‌های خویش را به زبان می‌آورد.

پرستاری در اسلام

دین مبین اسلام با دستورات کاملی، که حیات بخش و راهگشای مسلمانان می‌باشد، در هر زمینه‌ای، چه جزئی و چه کلی برنامه‌ای دارد که خط سیر افراد بشر را روشن کرده است.

در زندگی بزرگان و رهبران الهی، که أسوه ما در زندگی هستند، دستورات و فرامینی در سیره عملی آنها می‌بینیم که با دقت در آنها می‌توان نظر دین را در امر پرستاری به دست آورد.

حضرت علی علیه السلام در بستر بیماری بودند و پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله شب را تا صبح بر بالین او می‌نشستند و از او پرستاری می‌کردند.

این مطلب را علامه مجلسی از حضرت علی علیه السلام نقل کرده است که:

«شبی، تب وجودم را فراگرفت و خواب را از من ربود بدین جهت رسول خدا صلی الله علیه و آله تا صبح بیدار بود و شب را بین من و نماز تقسیم می‌کرد. پس از نماز نزد من می‌آمد و جوپای حال من می‌شد و با نگاه کردن به من از وضعیت بیماری‌ام اطلاع می‌یافت، و شیوه پیامبر صلی الله علیه و آله تا طلوع صبح این چنین بود. پس از آن حضرت با اصحاب نمازگزارند و در حق من دعا کردند که: خدایا! علی را شفا بده و سلامتی بخش که به خاطر بیماری‌اش تا صبح نخوابیده‌ام.»^۱

و یا زمانی که وجود مقدس رسول الله صلی الله علیه و آله بیمار بود جبرئیل و علی علیه السلام به پرستاری از ایشان پرداختند. از علی بن ابی طالب علیه السلام نقل شده است:

«بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وارد شدم. حضرت بیمار بود و سرش در دامن مردی زیبا بود، زیباترین انسانی که دیده بودم، پیامبر صلی الله علیه و آله در خواب بود. به هنگام ورود، آن مرد گفت: نزد پسر عمویت بیا که تو از من به او سزاوارتری، پس نزدیک آن دو آمدم. آن مرد ایستاد و من به جای او نشستم و سر پیامبر صلی الله علیه و آله را همان‌گونه که در دامن آن مرد بود به دامن گرفتم، چند لحظه درنگ کردم، آن‌گاه پیامبر صلی الله علیه و آله بیدار شد و به من فرمود: مردی که سر من به دامن او بود کجاست؟

(در جواب گفتم: من را بجای خود گذاشت و ...)

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آیا می‌دانی که بود؟ گفتم: پدر و مادرم فدایت! چه کسی بود؟ آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آن مرد جبرئیل بود که با من سخن

می‌گفت: تا این که درد من آرام گرفت و در حالی که سرم در دامن او بود به خواب فرو رفتم.»^۱

همچنین، در تاریخ به پرستاری حضرت زهرا علیها السلام اشاره شده است.^۲

فصل دوم

اخلاق پرستاری

اخلاق پرستاری

پرستاران با بیماری مواجه هستند که بدون شک، روح حساس و رنجیده‌ای دارد و تجربه تلخ بیماری، ضعف جسمانی، کسالت و بی‌حوصلگی، ترس از حوادث آینده و همچنین ناتوانی از انجام کار و فعالیت و نگرانی از تأمین هزینه‌های درمانی و مخارج زندگی و... همگی در افزایش آلام روحی و روانی وی مؤثر است.

پرستار آگاه و متعهد، با حسن خلق و رابطه حمایتی و عاطفی که با بیمار برقرار می‌کند در سلامت و بهبودی بیمار نقش بسزایی دارد. تأثیر رفتار و عملکرد مثبت یک پرستار در بازگرداندن سلامت یک بیمار کمتر از دارویی که او مصرف می‌کند نیست. بر این مبنا، پرستار از مهمترین کارهایش شناخت شیوه‌های برخورد، و کیفیت رابطه با بیمار و در نهایت، پایبندی به اصول و موازین صحیح و سازنده در ارتباط با بیمار می‌باشد؛ که روح پرستاری و ارزش والای آن نیز در همین امور نهفته است.

۱. بحار الانوار، ج ۲۲، ص ۵۰۶-۵۰۷.

۲. در تاریخ آمده که در جنگ احد فاطمه زهرا علیها السلام همراه زنان به اُحُد (در ۶ کیلومتری مدینه) رفت. در این نبرد رسول خدا صلی الله علیه و آله به شدت زخمی شد و علی رضی الله عنه نیز جراحاتی برداشت. حضرت فاطمه علیها السلام خون از چهره پیامبر صلی الله علیه و آله می‌شست و علی رضی الله عنه با سپر خود آب می‌ریخت. هنگامی که فاطمه علیها السلام مشاهده کرد که خون بند نمی‌آید؛ قطعه حصیری را سوزانید و خاکستر آن را بر زخم پاشید تا خون بند آمد. (بحار، ج ۲۰، ص ۳۱ و سیره ابن هشام، ج ۳، ص ۱۰۶)

رعایت اخلاق در برخورد پرستار با بیمار

بیمار که از وضع جسمی و روحی نامطلوبی برخوردار است، در محیطی نامأنوس، همدم و همراهی بجز پرستار و بهیار ندارد. وی در این ضعف و بیماری علاوه بر کارهای درمانی، نیازمند حمایت عاطفی می باشد که این مهم را پرستاران می توانند برآورده نمایند.

بیمار اگر با حُسن خلق و برخورد صحیح و اسلامی پرستار مواجه شود، به وی اعتماد نموده و او را دلسوز و حامی خود می داند. این اعتماد و امنیت روحی در تسریع بهبودی او نقش مؤثری دارد. برعکس، اگر این امنیت روحی و اعتماد برای بیمار حاصل نشود، چه بسا کارهای درمانی هم بی نتیجه مانده و بیمار نتواند سلامتی خود را بازیابد.

در مکارم اخلاق اسلامی آمده است که از بهترین صفات انسان آن است که با مردم سخت نگیرد و با خوی نرم با آنها برخورد کند؛ یعنی رفق و مدارا داشته باشد.

پیامبر اکرم ﷺ در این زمینه می فرماید:

«مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ، وَالرَّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ»^۱

سخت نگرفتن بر مردم، نیمی از ایمان است و مسالمت و نرمخویی با

آنان، نیمی از زندگی آسوده است.»

نرمخویی و مدارای با بیمار زمانی که با کج خلقی ها و بی حوصلگی های وی مواجه می شود، ضرورت کار یک پرستار است و این خوی نیکو و رفق و مدارای او، زیبایی کار پرستار را دوچندان می کند.

در دین اسلام از یک سو به مدارا با بیمار تأکید شده، و از سوی دیگر، به خشم آوردن، دلتنگ کردن و آشفتن کردن بیمار نکوهش شده است.

امام صادق علیه السلام فرموده اند:

«ثَلَاثَةٌ دَعَوْتُهُمْ مُسْتَجَابَةٌ ... وَالْمَرِيضُ فَلَا تَغَيِّظُوهُ وَلَا تُضْجِرُوهُ»^۱

دعای سه کس مستجاب است، یکی از آن سه تن بیمار است، پس او را به خشم نیاورید و آشفتن نسازید.»

فصل سوم

احکام پرستاری

احکام پرستاری

از نظر شرع مقدس اسلام، یادگیری مسایلی که غالباً به آن نیاز باشد، واجب است.^۱

در این زمینه به ذکر چند نکته می پردازیم:

الف - ضرورت آموختن احکام دینی، که وظیفه انسانها را در تمام اعمال و رفتار فردی و اجتماعی مشخص می کند، بر کسی پوشیده نیست. لازم است هر فرد مسلمان اعمال خود را با این دستورات عملی و الهی منطبق کند. بنابراین شایسته است انسان در جهت آموختن احکام شرعی خویش کوشش نماید و وظایف خود را خوب فراگیرد.

ب - احکام در یک تقسیم بندی کلی به دو قسمت تقسیم می شود:

۱. توضیح المسائل، مسأله ۱۱.

۱. مسایل عمومی که هر فرد مسلمان باید با آنها آشنا شود، مانند، مسایل نماز، روزه، طهارت، نجاست، وضو، غسل، تیمم و ...

۲. مسایل اختصاصی که مربوط به صنف یا گروه خاصی می شود، مانند؛ احکام بانوان، احکام پزشکان، احکام دبیران و معلمان، احکام پرستاران و ... هر فرد، علاوه بر مسایل عمومی، در صنف و یا محل کار خود با مسایلی برخورد می کند؛ که فقط مربوط به همان صنف است، به همین خاطر لازم است فرد شاغل در این صنف، احکام مسایل مربوط را بداند.

در این بخش، سعی شده که فقط به احکام ویژه پرستاران و بیماران پرداخته شود.

بخش اول

احکام عبادت

نماز

نماز، ستون دین است که پیوسته روح انسان را با خدا و صفات نیکوی الهی ارتباط می دهد.

در این دنیای پرهیاهو و پر از مشغله و ناراحتی های اعصاب و روان، تنها، ارتباط و نزدیک شدن روح به خالق است که او را آرام می کند؛ ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾^۱ نماز، دارای آثار مهم تربیتی، اخلاقی، اجتماعی و روانی می باشد. امروزه بسیاری از روانشناسان و پزشکان دریافته اند که دعا و نماز، و داشتن یک ایمان محکم، نگرانی، تشویش، یأس و ترس را، که علت بسیاری از بیماری هاست، برطرف می سازد.

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾؛^۲ به راستی که نماز، آدمی را

از بدی و زشتی باز می دارد.

۱. سوره رعد، آیه ۲۸، ترجمه آیه: آگاه باشید، که تنها با یاد خدا دل ها آرام می گیرد.

۲. سوره عنکبوت، آیه ۴۵.

در جامعه‌ای که مفسد فراوان، و زمینه سقوط در گرداب هولناک گناهان فراهم باشد، یکی از عوامل مهم بازدارنده روح انسان از فرو رفتن در این ورطه هولناک، نماز است؛ البته نمازی که معراج مؤمن باشد.

وضو

طهارت اسلامی، تنها نظافت ظاهری بدن و لباس از آلودگی‌ها نیست. وضو، که بخشی از طهارت اسلامی است، مایه نشاط جسم و روح است.

غسل، گذشته از دو اثر فوق منافع جسمانی دیگری نیز دربر دارد. بنابراین، اسلام برای اینکه مسلمانان همیشه نظیف و پاکیزه باشند، طهارت و نظافت را مقدمه نماز و برخی اعمال عبادی دیگر قرار داده است، و آن را عبادت محسوب می‌کند.

هنگام وضو، لازم است به چند نکته توجه شود:

۱. به اقتضای شغل پرستاری، ممکن است لباس‌های فرم، یا مانتو و مقنعه خواهران پرستار آلوده به خون یا نجاست دیگر شود. به همین خاطر بهتر است همواره لباسی پاک و تمیز در محل کار داشته باشد که هنگام نماز از آن استفاده نماید.

۲. از آنجا که گاهی از خودکار، خودنویس یا روان‌نویس استفاده می‌شود، لازم است یادآوری شود که جوهر خودنویس و روان‌نویس برای وضو مانعی ندارد و جوهر خودکار نیز در صورتی که تنها رنگ باشد و جرمی نداشته باشد که روی پوست را بگیرد اشکالی ندارد ولی در صورتی که پررنگ و دارای جرم است باید برطرف شود.

۳. بخش‌ها و مراکز درمانی که پرستاران زن و مرد در محیطی مختلط مشغول به کار هستند، هنگام وضوگرفتن باید دقت شود که در معرض دید نامحرم نباشند.

سؤال: در بیمارستان خصوصی، که خوشبختانه محیطی زنانه است و پرسنل مرد و خدمه آن هم اغلب در مواقع خاص وارد می‌شوند. بعضی وقت‌ها جوراب درمی‌آوریم، آستین‌ها را بالا می‌زنیم که وضو بگیریم و یا مقنعه درمی‌آوریم که ناگهان مردی وارد می‌شود. با توجه به زنانه بودن محیط، آیا عمل این پرستار خواهر جزء گناهان عمدی است و وی گناهکار است؟ یا چیزی بر او نیست؟

جواب: اگر بعد از ورود نامحرم فوراً خود را بپوشاند گناهی مرتکب نشده‌اند.^۱

پرستار می‌تواند در عبادت بیماران شریک و سهیم باشد، به عنوان مثال؛

- اگر بیماری قادر به حرکت نیست و برای وضو آب طلب کرد، پرستار از کمک به او دریغ نوزد.

- بیمار، برای وضوگرفتن، هر مقدار از افعال وضو را که می‌تواند باید خودش به تنهایی انجام دهد، و برخی از افعال را که نمی‌تواند انجام دهد، پرستار می‌تواند به او کمک کند.

در وضو، غسل و تیمم، لازم است شرایط عمومی آنها، مانند، پاک بودن و ترتیب رعایت شود.

۱. استفتاء از آیه‌الله خامنه‌ای (حفظه‌الله).

از جمله مسایلی که پرستاران عزیز با آن مواجه هستند و لازم است احکام آن را بدانند، وضوی جبیره‌ای است. که در اینجا به توضیح آن می‌پردازیم.

وضوی جبیره‌ای

از آنجا که بیمار هنگام بستری شدن در بیمارستان، در وضعیتی است که یا آگاهی کامل نسبت به وضوی جبیره‌ای ندارد، و یا ممکن است توانایی انجام وضوی جبیره‌ای را نداشته باشد، در نتیجه نیازمند کمک پرستار است. بنابراین، شایسته است پرستاران عزیز، احکام را آموخته و در مواقع لزوم به بیماران تعلیم دهند تا بیمار نمازش فوت نشود.

تعریف جبیره: چیزی که با آن زخم و شکستگی را می‌بندند (باند و گچ و...) و دارویی که روی زخم و مانند آن می‌گذارند، «جبیره» نامیده می‌شود.^۱

احکام پرستاری

۱. اگر زخم، جراحت و یا شکستگی در محل شستن باشد، شستن آن عضو، یا امکان دارد یا ندارد. در صورت اول، به طور معمول وضو بگیرد (باز باشد یا بتواند آن را باز کند).

۲. در صورت دوم که شستن ممکن نیست،^۲ یا روی زخم باز است و یا بسته. در صورتی که روی زخم باز است، اطراف زخم را بشوید و «بنا بر احتیاط» پارچه‌ای پاک روی آن بگذارد و با دست‌تر روی

۱. رساله امام، قبل از مسئله ۳۲۴. جبیره را از آن جهت جبیره گفته‌اند که موجب جبران و بهبودی زخم می‌شود.

۲. به خاطر نجاستی که نمی‌توان آن را پاک کرد یا به خاطر ضرر داشتن آب.

پارچه را مسح کند. در صورتی که روی زخم بسته است، اگر باز کردن و دست‌تر کشیدن بر زخم ممکن باشد، اطرافش را بشوید و دست‌تر روی زخم بکشد.

۳. اگر برداشتن جبیره یا دست‌تر کشیدن ممکن نیست، اطرافش را بشوید و اگر جبیره پاک است روی آن را مسح کند و اگر جبیره نجس است، یا نمی‌شود روی آن را دست‌تر کشید، پارچه پاک روی آن بگذارد و دست‌تر روی آن بکشد و اگر این کار هم ممکن نیست، در حد امکان وضو بگیرد و تیمم هم بنماید.^۱

۴. اگر زخم، جراحت یا شکستگی در محل مسح باشد؛ یا قسمتی از محل مسح را فراگرفته، یا تمام محل را؛

- اگر قسمتی از محل مسح است، قسمت باقیمانده را به مقدار واجب مسح کند.

- اگر تمام محل مسح باشد و مسح ممکن است؛ و دست‌تر کشیدن ضرر ندارد، خواه روی زخم باز باشد و یا بتواند آن را باز کند. باید به طور معمول وضو بگیرد. اگر ممکن نیست، روی پارچه پاک که روی زخم قرار داده، دست‌تر بکشد، و اگر این هم امکان ندارد تیمم کند.^۲

مقدار جراحت و حکم آن

۱. اگر جراحت در قسمتی از یک عضو، مثلاً یک انگشت، یا در تمام عضو مثل کل یک دست باشد، باید وضو جبیره‌ای بگیرد.

۱. تحریر الوسیله، ص ۳۱، م ۵، ۱، ۵؛ عروة الوثقی، ص ۲۵۶ الی ۲۵۸.

۲. تحریر الوسیله، ص ۳۱، م ۵، ۱، ۵؛ عروة الوثقی، ص ۲۶۰، م ۴.

۲. اگر جراحی در اکثر اعضای وضو باشد و محل تیمم باز است، باید تیمم بکند، و بهتر است وضوی جبیره‌ای هم بگیرد. اگر جراحی در بیشتر اعضای وضو باشد و محل تیمم بسته است، باید وضوی جبیره‌ای بگیرد.

۳. اگر جراحی تمام اعضای وضو را فراگرفته، باید تیمم کند.^۱

۴. کسی که نمی‌داند وظیفه‌اش تیمم است یا وضوی جبیره‌ای، «بنا بر احتیاط واجب» باید هر دو را بجا آورد.^۲

۵. اگر به دست بیماری آنژیوکت^۳ بسته شده باشد طریقه انجام طهارت‌های سه‌گانه چگونه است؟

جواب: آنژیوکت در فرض سؤال در حکم جبیره است و باید وضو و غسل جبیره انجام دهد.^۴

۶. کسی که نمی‌تواند وضو بگیرد باید از دیگری بخواهد تا او را وضو دهد. (اگر وی مزد هم بخواهد، در صورت توان مالی باید بپردازد) در این صورت باید خود او و نایب هر دو نیت وضو کنند، و آب دست خود مسح نماید؛ اگر نمی‌تواند باید نایبش دست او را بگیرد و به جای مسح او بکشد. اگر این هم ممکن نیست باید از دست او رطوبت بگیرد و با آن رطوبت، سر و پاهای او را مسح کند و بنا بر احتیاط واجب، در صورت امکان، علاوه بر وضو تیمم هم بکند. اگر وظیفه او تیمم است و نمی‌تواند تیمم کند، باید نایب بگیرد.

۷. کسی که نایب می‌شود باید او را با دست خود او تیمم دهد، و اگر ممکن نباشد باید نایب، دست خود را به چیزی که تیمم به آن صحیح است بزند و به پیشانی و پشت دست‌های او بکشد.^۱

۸. در وضوی جبیره‌ای جاهایی را که شستن یا مسح آنها امکان دارد باید به طور معمول بشوید یا مسح نمایید، و مواردی که امکان ندارد، دست تر بر جبیره بکشد.

خلاصه احکام وضوی جبیره‌ای^۲

الف - جبیره در محل شستن است:

۱. روی زخم یا شکستگی باز است:

۱. گذاشتن پارچه یا پلاستیک امکان دارد.

- اگر دست تر کشیدن امکان دارد، بهتر است اول روی آن را با

دست تر بکشد و بعد روی پارچه یا پلاستیک را مسح نماید.

- اگر دست تر کشیدن امکان نداد باید روی پارچه یا پلاستیک را

مسح نماید.

۲. گذاشتن پارچه یا پلاستیک امکان ندارد که در این صورت

شستن اطراف زخم‌ها و شکستگی کافی است.

۲. روی زخم یا شکستگی بسته است:

۱. اگر باز کردن امکان دارد؛ بنا بر احتیاط واجب باید روی زخم را

باز کرده و بعد از کشیدن دست تر بر روی آن، دوباره روی

جبیره را مسح کند.

۱. عروة الوثقی، ص ۲۵۷ تا ۲۵۹ و تحریر الوسیله، ص ۳۲، م ۳.

۲. رساله امام، م ۳۴۳؛ عروة الوثقی، ص ۲۷۰، م ۳۴.

۳. آنژیوکت، لوله پلاستیکی است که داخل رگ قرار می‌گیرد و به وسیله چسب به بدن چسبانده می‌شود تا از طریق آن سرم به بدن بیمار تزریق شود.

۴. جامع المسائل آیه الله فاضل لنکرانی، ص ۵۴، س ۱۴۳.

۱. توضیح المسائل آیه الله فاضل لنکرانی، مسائل ۲۸۸ و ۷۱۰.

۲. احکام نماز (محمد وحیدی).

۲.۲. اگر امکان ندارد؛ روی همان پارچه یا پلاستیک را اگر پاک است با دست تر مسح کند؛ والا چیز دیگری به طوری که جزء جبیره حساب شود روی آن گذاشته و آن را مسح نماید.

ب - جبیره در محل مسح است:

۱. به اندازه مسح واجب جای بدون جبیره دارد، باید همان جا را مسح نماید.
۲. ندارد:

۱.۱. روی آن بسته است

- باز کردن امکان دارد؛ باید روی آن را باز کرده و به طور معمول جای سالم را مسح نماید.

- باز کردن امکان ندارد؛ فقط روی جبیره را مسح می کند.

۱.۲. روی آن باز است

- گذاشتن پارچه و دست تر کشیدن امکان دارد؛ باید پارچه یا پلاستیک را گذارد و روی آن را با دست تر بکشید.

- امکان ندارد؛ باید تیمم کند و بهتر است یک وضوی بدون مسح هم بگیرد.

نکات قابل توجه:

۱. در جاهایی که وظیفه بیمار تیمم است؛ مانند، بیماری که مجروح شده، در اعضای وضوی او عین نجاست چسبیده و برطرف کردن آن ممکن نیست، یا آب برایش ضرر دارد و شایسته است پرستاران

محترم چیزی را که تیمم بر آن صحیح است، در محل مناسب و قابل دسترس بیماران قرار دهند.
۲. همواره در کنار تخت بیمار مهر یا شیء دیگری را که سجده بر آن صحیح است، وجود داشته باشد.
۳. در صورتی که بیمار برای وضو یا تیمم نیاز به کمک دارد، در اوقات نماز به او پیشنهاد کمک کند.
۴. در صورتی که پرستار محترم متوجه شد که بیمار وظیفه اش تیمم است؛ ولی به وظیفه اش آشنا نیست، سعی کند این وظیفه را به بیمار آموزش دهد.

موارد تیمم

در چند مورد به جای وضو و غسل باید تیمم کرد؛ برخی از موارد آن عبارتند از:

الف - اینکه بترسد به واسطه استعمال آب، ضرر جانی به او برسد، مریض شود، بیماریش طول بکشد، شدت پیدا کند، یا به سختی معالجه شود.^۱

ب - اینکه عضو وضو نجس باشد و پاک کردن آن ممکن نباشد.^۲

ج - هرگاه وقت به قدری کم باشد که اگر وضو یا غسل کند، تمام یا مقداری از نماز را باید بعد از وقت بخواند.^۳

۱. عروة الوثقی، ص ۴۶۷.

۲. عروة الوثقی، ص ۲۶۵، مسئله ۲۳.

۳. رساله امام، مسئله ۶۷۸.

نحوه تیمم

۱. زدن کف دو دست با هم، بر چیزی که تیمم بر آن صحیح است.^۱
 ۲. کشیدن کف دست‌ها بر پیشانی (از رُستن‌گاه مو) و اطراف آن، بنا بر احتیاط روی ابروها و بالای بینی.
 ۳. کشیدن کف دست راست بر تمام پشت دست چپ.
 ۴. کشیدن کف دست چپ بر تمام پشت دست راست.^۲
- شخص بیمار اگر خودش نتواند تیمم کند، باید از دیگران؛ مثلاً پرستاران در انجام تیمم کمک بگیرد.
- سؤال:** شخصی که یک چشم او عمل شده و دکتر سفارش نموده که آب برای چشم ضرر دارد و از تیمم هم، برای اینکه گرد و خاک به چشم او نرود، خودداری کند، بدون وضو و تیمم، نماز چه صورت دارد؟
- جواب:** باید بر روی زمین یا سنگی که غبار ندارد تیمم کند و نماز بدون وضو و تیمم قضاء دارد.^۳

اگر پرستار میتی را مس کرده و غسل مس میت بر او واجب شده باشد، برای اقامه نماز باید غسل کند، و اگر امکانات غسل برایش مهیا نباشد وظیفه او تیمم بدل از غسل است.^۴

وقت نماز ●●

اهمیت نماز و ضرورت بجای آوردن آن در وقت آن بر هیچ فرد مسلمانی پوشیده نیست و همه باید مراقب باشند تا نماز در وقت آن و

۱. در *تحریر الوسیله*، ج ۱، ص ۱۰۱-۱۰۴ آمده است که تیمم بر خاک، سنگ و شن صحیح است.

۲. *تحریر الوسیله*، ص ۱۰۵، مسئله ۱.

۳. *استفتائات امام*، ج ۱، ص ۹۲.

۴. تیمم بدل از غسل مانند تیمم بدل از وضو است فقط در نیت فرق دارد.

بلکه در اول وقت بجای آورند لذا تذکر نکاتی چند ضروری به نظر می‌رسد.

۱. حس همکاری و تقسیم کار در بین پرستاران باید به گونه‌ای باشد که در نحوه مدد رسانی به بیماران با تعویض جا و جایگزین کردن همکاران بجای یکدیگر، هم اطاعت خالق صورت گیرد و هم رسیدگی به مخلوق.

۲. هنگام تراکم کاری شاید که به هیچ وجه نمی‌توان بیمار را ترک کرد و امکان جایگزین کردن فرد دیگری هم نیست، می‌توان نماز را به صورت اضطراری خواند؛ یعنی در کنار تخت مریض، همراه با رسیدگی به بیمار، از نماز، این فریضه الهی نیز غافل نشد حتی در ICU و اطاق مراقبت‌های ویژه باید نماز را بخواند.

سؤال: به جهت تراکم کاری و وجود بیماران بسیار و یا اورژانسی در بخش، بعضی مواقع ما فرصت نماز خواندن پیدا نمی‌کنیم، مخصوصاً برای ما خانم‌ها که حتماً باید مانتو عوض کنیم یا در محلی تدارک نماز بینیم که نامحرم نباشد. از طرفی هم بسیار اتفاق افتاده که پرسنل برای نماز رفته‌اند و به خاطر کمبود نیرو بیمار تلف شده است. با توجه به این محدودیت‌ها آیا نمازهای قضاء شده ما حکم عمدی پیدا می‌کند؟

جواب: تأخیر نماز تا بعد از وقت جایز نیست، و به هر نحو که می‌توان باید نماز را در وقت بخواند.^۱

۱. برگرفته از *استفتاءات امام*، ص ۱۷۴، ج ۱.

سؤال: با توجه به سؤال بالا، اگر پرسنل برای نماز رفتند و بر اثر کمبود نیرو بیماری تلف شد، آیا پرستار مزبور مقصر است یا خیر؟

جواب: بر هر شخصی که می‌تواند مریض را از مرگ نجات دهد واجب است او را نجات دهد و اگر کوتاهی در حفظ او کند معصیت کرده است و نجات نفس محترمه از نماز در وقت مهم‌تر است.^۱

سؤال: بعضی عمل‌های اورژانسی و یا جراحی ۶ الی ۷ ساعت طول می‌کشد، بدین صورت که قبل از وقت نماز وارد اطاق عمل شده و بعد از اتمام وقت نماز، خارج می‌شویم، حکم نمازها در صورتی که نمی‌توانیم اطاق عمل را ترک کنیم چیست؟

جواب: در اطاق عمل باید به هر نحو می‌توانند نماز را بخوانند، و در صورت امکان، شیفت را عوض کنند و نماز را به صورت معمول و غیر اضطراری بخوانند.^۲

۳. هنگام فریضه صبح که بعضی از همکاران، بعد از انجام شیفت کاری، به استراحت می‌پردازند، در صورتی که بیدار نکردن آنها برای نماز صبح موجب سهل‌انگاری و استخفاف (سبک شمردن) امر نماز بشمار رود، باید آنها را بیدار نمود.^۳

نماز بیماران

گاهی بیمار از جهت جسمی و روحی در وضعیت مناسبی نیست و از طرفی هم مقید است که نمازش را بجا آورد، ولی نمی‌تواند؛ و یا آگاهی لازم از چگونگی نماز در این گونه مواقع را ندارد؛ (زیرا تا زمانی که انسان

زنده است نماز از او برداشته نمی‌شود) و یا اینکه طریقه نماز نشسته و یا خوابیده خواندن را نمی‌داند و همچنین نماز بالباس و عضو نجس را. در این جا وظیفه پرستار این است که همان طور که به بیمار می‌گوید که آب خوردن برایش ضرر دارد یا راه رفتن برای وی مضر است، این مطلب را هم می‌تواند تذکر دهد که چون شما ضعف جسمی دارید و نمی‌توانید بایستید، نمازتان را باید نشسته، یا روی همین تخت و یا حتی خوابیده بجا آورید، و در صورت بلد نبودن، طریقه نماز نشسته یا خوابیده، چگونگی آن را به بیمار آموزش دهد.

نماز نشسته (چه وقت نماز را نشسته بخوانیم)

۱. نمازگزار تا هر مقدار، و به هر نحو که توانایی دارد ایستاده نماز بخواند، نباید بنشیند، بنابراین، کسی که موقع ایستادن، بدنش حرکت می‌کند، یا ناچار است به چیزی تکیه دهد، یا بدنش را کج کند، یا خم شود، یا پاها را بیش از معمول باز بگذارد، باید ایستاده نماز بخواند. اما اگر به هیچ نحو، حتی مثل حال رکوع هم نتواند بایستد، باید نماز را نشسته بخواند.^۱

۲. نمازگزاری که می‌تواند بایستد اما می‌ترسد به خاطر ایستادن، مریض شود یا ضرری به او برسد یا بهبودیش طولانی شود، می‌تواند نماز را نشسته بخواند.^۲

تذکر: نمازگزار تا هر مقداری که قدرت دارد، باید نماز را ایستاده بخواند.^۳

۱. رساله امام خمینی، مسئله ۹۷۰.

۲. رساله امام، مسئله ۹۷۵ و عروة الوثقی، ص ۶۴۰، مسئله ۲۳.

۳. تحریر الوسیله، ص ۱۶۴، مسئله ۷.

۱. استفتاء از آیه الله خامنه‌ای (حفظه الله).

۲. برگرفته از استفتاءات امام، ج ۱، ص ۱۷۴.

۳. همان، ص ۱۳۳.

۳. اگر کسی فقط «یک یا چند رکعت را» می‌تواند ایستاده بخواند، باید همان مقدار را ایستاده، و بقیه رکعات را نشسته بخواند. اگر نشسته نیز نتواند، باید به صورت خوابیده بخواند.^۱

۴. نمازگزاری که نشسته نماز می‌خواند، اگر بعد از خواندن (مثلاً حمد و سوره) بتواند بایستد و رکوع را ایستاده بجا آورد، باید بایستد و از حال ایستاده به رکوع برود.^۲

چگونگی نماز نشسته

۱. در نماز نشسته نمازگزار باید راست بنشیند.^۳ و در موقع نماز صورت و سینه و شکم او رو به قبله باشد. اگر مجبور است در موقع نشستن کف پاهایش را بر زمین بگذارد با رعایت رو به قبله بودن صورت و سینه و شکم، لازم نیست که ساق پای او نیز رو به قبله باشد.^۴

۲. در نماز نشسته، نمازگزار برای رکوع باید به قدری خم شود که صورت مقابل زانوها برسد؛ بهتر است صورت نزدیک جای سجده برسد.^۵ اگر نمی‌تواند برای سجده پیشانی را بر زمین برساند، باید به مقداری که می‌تواند خم شود و مَهر یا چیز دیگری، که سجده بر آن صحیح است، را روی چیز بلندی گذاشته و طوری پیشانی را بر آن بگذارد که بگویند سجده کرده است؛ ولی باید کف دست و زانوها و انگشتان پا را به طور معمول بر زمین بگذارد.^۶

چه وقت نماز را خوابیده بخوانیم

۱. نمازگزار، اگر به هیچ نحو نمی‌تواند بایستد یا بنشیند، باید نماز را به صورت خوابیده بخواند. همچنین اگر می‌تواند بایستد و بنشیند؛ اما می‌ترسد که به واسطه ایستادن و نشستن مریض شود یا ضرری به او برسد، می‌تواند «خوابیده» نماز را بخواند.^۱

۲. نمازگزاری که خوابیده نماز می‌خواند، اگر در بین نماز بتواند بنشیند، باید مقداری را که می‌تواند نشسته بخواند. همچنین اگر می‌تواند بایستد باید مقداری را که می‌تواند، ایستاده بخواند.^۲

۳. نمازگزار در موقع انتقال از حالتی به حالت دیگر (مثلاً از حالت ایستاده به نشسته یا خوابیده و بالعکس) نباید ذکر بگوید؛ بلکه ذکر را باید بعد از آرامش بدن بگوید.^۳

چگونگی نماز خوابیده

۱. نمازگزاری که به صورت خوابیده نماز را می‌خواند باید به پهلوئی راست طوری بخوابد که جلوی بدن او رو به قبله باشد. اگر نمی‌تواند، باید به پهلوئی چپ طوری بخوابد که جلوی بدن او رو به قبله باشد. اگر به این طریق هم نمی‌تواند، باید به پشت بخوابد؛ به طوری که کف پای او رو به قبله باشد.

۲. برای «رکوع و سجده» واجب است تا حد امکان خم شود؛ اگر امکان ندارد، با سر اشاره کند؛ ولی برای سجده بیشتر از رکوع اشاره کند.

۱. همان.
 ۲. رساله امام، مسئله ۹۷۲.
 ۳. رساله امام، مسئله ۹۷۱.
 ۴. همان، مسئله ۷۷۸.
 ۵. رساله امام، مسئله ۱۰۲۷.
 ۶. همان، مسئله ۱۰۷۰.

۱. همان، مسئله ۹۷۵.
 ۲. همان، مسئله ۹۷۲.
 ۳. همان، مسئله ۹۶۹.

اگر این را نیز نمی‌تواند به وسیله باز و بسته کردن چشم‌ها رکوع و سجود کند.^۱

۳. کسی که به هیچ وجه نمی‌تواند برای رکوع خم شود «بنا بر احتیاط واجب» مهر یا چیز دیگری را که سجده بر آن صحیح باشد روی پیشانی خود قرار دهد.^۲

استفتاء

۱. سؤال: کسانی که مجبورند به رو خوابیده و در همان حال نماز بخوانند، وظیفه‌شان برای نماز و قبله چیست؟

جواب: طوری بخوابند که پاهایشان رو به قبله باشد.^۳

۲. سؤال: کسی که روی تخت بیمارستان خوابیده و خود عاجز بوده و امکان تغییر جهت تخت به سوی قبله هم نیست، تکلیفش برای نماز چیست؟

جواب: اگر نمی‌تواند رو به قبله کند (ولو صورت)، به همان نحو نماز بخواند کافی است.^۴

بیدار کردن بیمار برای نماز

بیدار کردن هم‌اتاقی واجب نیست ولی در صورتی که موجب سهل‌انگاری و استخفاف به امر نماز باشد، باید آنها را بیدار نمود.^۵

سخنی با پرستاران

پرستاران به اقتضای حرفه و شغلشان با بیماران متعدد و متفاوت برخورد دارند که دارای شرایط یکسانی نبوده و تنها وجه مشترک آنها بیماری و مریضی است.

شاغلین در بیمارستان خوب می‌دانند، بیماران در واقع میهمانانی هستند که مدتی برای کاهش درد و بیماری نزد آنان می‌باشند؛ بنابراین، به عنوان میزبان، دانستن چند نکته ضروری است:

۱. تصویری باطل در بین برخی بیماران و پرستاران وجود دارد که معتقدند بیمار که بستری شد لازم نیست اعمال عبادی خویش را انجام دهد. زیرا سرُّم به دست دارد و نباید حرکت کند. استراحت مطلق باید بنماید و یا اینکه خانم جهت زایمان آمده و منتظر وضع حمل است و یا اینکه جهت استراحت ویژه برای نجات جنین خود از خطر سقط بستری شده و... با نگاهی سطحی و گذرا می‌توان به خوبی دریافت که این علل و بیماری‌ها، هیچ کدام دلیل نمی‌شود که بیمار نمازش را ترک کند. حتی خانمی که جهت زایمان آمده و مقداری هم خون دیده ولی هنوز زایمان نکرده است، اگر وقت نماز شد، نماز همچنان بر او واجب است. خون زمانی حکم نفاس دارد که اولین جزء بچه از شکم مادر خارج شود.^۱

پرستاران به عنوان میزبانان مهربان و دلسوز علاوه بر رسیدگی غذایی و دارویی به جسم بیمار، لازم است به غذای روح آنها نیز توجه داشته باشند.

۱. به نقل از کتاب احکام جانبازان و بیماران، ص ۱۶۸.

۲. عروة الوثقی، ص ۶۳۷، مسئله ۱۵.

۳. به نقل از کتاب احکام جانبازان و بیماران، ص ۱۶۹.

۴. همان، ص ۱۲۰.

۵. برگرفته از استفتاءات امام، ج ۱، ص ۱۳۳.

۱. توضیح المسائل امام، مسئله ۳۰۸.

در بسیاری از مواقع این آگاهی دادن شما به بیماران می تواند نقش مؤثری داشته باشد. زیرا عبادات از مهمترین مسائل اساسی زندگی است و در همه جا مقدم هستند؛ در خانه، محل کار، تفریح و حتی در ایام بیماری.

۳. چینش تخت‌ها، حتی‌المقدور به طرف قبله و به گونه‌ای باشد که بیماری که وظیفه‌اش خواندن نماز بر روی تخت یا به صورت خوابیده است از این جهت مشکلی نداشته باشد.

۴. جهت قبله در هر اطاق مشخص، آب برای وضو و خاک برای تیمم موجود باشد.

۵. مُهر و یا چیزی که سجده بر آن صحیح است برای کسانی که نمی توانند به نمازخانه بروند وجود داشته باشد.

۶. در بخش خواهان اگر ممکن است سجاده به همراه یک چادر نماز برای خواهان بیمار و یا همراه موجود باشد.

۷. بیمارانی که نیاز به کمک دارند از طرف بهیاران و پرستاران امداد شده تا این عزیزان عبادتشان را بجا آوردند. مسلماً در ثواب نمازهای آنها سهیم خواهند بود.

نماز با بدن یا لباس نجس

یکی از شرایط لباس نمازگزار، پاک بودن است.

۱. اگر نمازگزار بداند که بدن و لباس نجس است و از روی عمد و آگاهی نماز بخواند، نمازش باطل است.

۲. اگر نمی دانسته که با بدن و لباس نجس نماز باطل است و

با همان بدن و لباس نجس نماز خوانده، نمازش باطل است.

۳. اگر فراموش کند که بدن یا لباسش نجس است، نمازش باطل است و باید دوباره بخواند.

۴. اگر شک کند که همان وقت نجس شده یا قبلاً نجس بوده؛ چنانچه بتواند لباسش را درآورد، باید با بدن پاک و پوشش لازم، نماز را بخواند و گرنه در وسعت وقت، نماز باطل و در کمی وقت به صورت نماز برهنگان (بدون لباس)، نماز بخواند و اگر نمی تواند برهنه نماز بخواند با همان لباس نجس نماز بخواند.

استفتاء

سؤال: اگر بعد از نماز متوجه شود که لباس یا بدنش نجس بوده، آیا نمازش صحیح است؟

جواب: صحیح است.^۱

سؤال: شخصی که نماز خوابیده می خواند، در صورتی که ملافه زیر پایش نجس باشد، آیا برای نماز اشکال دارد یا خیر؟

جواب: مانعی ندارد.

البته اگر این ملافه برای پوشش و حکم ساتر عورت داشته باشد باید پاک باشد.^۲ بنابراین در صورتی که بیمار به علت کمبود ملافه پاک مجبور شد از ملافه ناپاک استفاده کند این ملافه نجس نباید به عنوان پوشش بدن استفاده شود.

۱. استفتاءات امام، ج ۱، ص ۱۳۹.

۲. به نقل از احکام جانبازان و بیماران، ص ۱۳۳.